

ním působení v praxi). Třetí etapa (1983) zahrnovala další fázi postupné přeměny absolventa ve vysoce kvalifikovaného pracovníka, a to zhruba po více než čtyřletém působení v praxi. Výzkum byl uskutečněn na stejném panelu respondentů a jeho význam pro společenskou praxi je umocněn i tím, že navazoval na výzkum *Proces formování profilu studentů a absolventů vysokých škol technických v ČSR* provedený v letech 1973–1979.

V roce 1984 byl ve spolupráci se Střediskem komunistické výchovy ŮML UK realizován výzkum ve čtyřech závodech jedné VHJ. Obsahově byl zaměřen na problematiku práce, vzdělání a kvalifikace, dalšího vzdělávání atd. Výběrový soubor tvořila skupina technickohospodářských pracovníků se středoškolským i vysokoškolským vzděláním a skupina dělníků.

Podobně, jako je tomu u ŮML ČVUT, je velkou devizou v práci SKV ŮML UK kontinuita, která umožňuje prohlubovat zkoumání osobnosti studentů vysoké školy. Tato skutečnost se projevila i při zpracování systematické studie, která byla průběžným výsledkem řešení již uvedeného hlavního úkolu státního plánu VIII-10-3. Cílem této studie bylo podat relativně ucelený výklad mechanismů sociálního a profesionálního formování osobnosti mladé socialistické inteligence a poskytnout společenské praxi syntetický pohled na zkoumanou problematiku.

V celkovém zaměření zmíněné studie byla úloha vysoké školy sledována především v návaznosti na koncipování systému komunistické výchovy na vysokých školách a zároveň i v rovině rozvoje některých oblastí aktivit studentů. Zvolený přístup se však neomezil jen na bezprostřední, respektive přímý vliv vysoké školy, ve smyslu jejího sociokulturního prostředí a požadavků spojených s plněním studijních i dalších povinností širší povahy. Konkrétní vysoká škola, respektive fakulta, byla v jistém smyslu chápána jako ukazatel syntetického charakteru spojující působení sociální minulosti i sociální přítomnosti. Jinými slovy, podíl vysoké školy, respektive fakulty při přípravě mladé socialistické inteligence byl analyzován v kontextu procesů sociální a profesionální reprodukce inteligence. Tento metodologický princip považujeme za nezbytný nejen pro vymezení hranic výchovného prostoru vysoké školy jako takové, ale i pro stanovení specifík konkrétních fakult.

Otázky sociálního rozvoje studentů vysokých škol a utváření jejich osobnosti byly řešeny v návaznosti na koncipování systému komunistické výchovy na vysokých školách. Vědecko-výzkumná práce byla orientována nejen na teoreticko-metodologické principy tohoto systému, ale i na zcela praktické stránky využití získaných poznatků ve výchovné práci. Zvýšená pozornost byla věnována otázkám světónázorové výchovy, a to i v rámci výuky odborných předmětů, a metodice zpracování cyklických plánů komunistické výchovy. Tato témata byla součástí aplikovaného výzkumného programu, který byl řešen v rámci resortního plánu výzkumu MŠ ČSR, jehož jeden z hlavních úkolů byl koordinován a řešen na ŮML UK (Sociálně politické výzkumy studentů, absolventů a učitelů vysokých škol).

Propojení výsledků hlavního úkolu VIII-10-3 s poznatky resortního výzkumu umožnilo bezprostřední návaznost rovin základního a aplikovaného výzkumu a příznivě se projevilo nejen při prohloubení vědeckého poznání, ale i při využívání výsledků vědecké práce ve výchovně vzdělávacím procesu na vysokých školách.

Pavol Machalický

Centrum informací o studiu na ČVUT

Období konce šedesátých let je i obdobím renezanace školského a psychologického poradenství. Slova renezanace zde užívám proto, že vývoj tohoto poradenství, jehož kořeny sahají do počátků třicátých let, byl na několik desetiletí přerušen. Počátkem třicátých let přišel J. Stavěl (1) s myšlenkou vybudování psychologické služby, jež by pomáhala při volbě povolání. Této službě mělo předcházet poradenství školské, chápáné jako pomoc při volbě učebního typu školy, určité linie vzdělávání. J. Stavěl zdůrazňoval nezbytnost spojení poradenství a vedení, spojení, které by překonalo tradiční psychologické služby a zabezpečilo spolupráci rodiny, školy, institucí pracovního zapojení a sociálního zabezpečení. Cílem jím koncipované poradenské služby

(1) Stavěl, J.: *Psychotechnický ústav a Ústředná poradna povolání na Slovensku*. Bratislava, 1932.

Stavěl, J.: *Poradenství při volbě povolání*. In: *Encyklopedie výkonnosti*. Část I. Praha, 1932.

bylo pomáhat při sladování zájmů jedince a společnosti, řešit problém, který je i problémem naší současnosti. (2)

Dosažení absolutního souladu zájmů jedince a zájmů celospolečenských v době individuální volby není reálným požadavkem. Ideální model, v němž, velmi zjednodušeně řečeno, na jedné straně stojí celospolečenské potřeby, nejen momentální, ale i perspektivní, a na druhé straně mladý člověk, který si již uvědomuje svoje vlastní kvality, svoji osobnost a její umístění v systému celospolečenských potřeb, který tyto potřeby chápe, je skutečně pouze modelem. Je však modelem, k němuž i školské a profesní poradenství musí směřovat, a to i s vědomím jeho nedosažitelnosti. Tato nedosažitelnost je dána pohyblivostí celospolečenských potřeb, akcelerací této pohyblivosti, dané akcelerací vývoje celospolečenských, a zvláště ekonomických struktur. Je dána biologickou a psychickou nezralostí jedince, který o své budoucnosti uvažuje a rozhoduje se a který musí uvažovat a rozhodovat se už v době, kdy k tomu — z hlediska svého individuálního vývoje — není plně kompetentní. Je dána množstvím faktorů intervenujících do psychického a sociálního vývoje mladého člověka, faktorů, které je mnohdy obtížné identifikovat a mnohem obtížnější ovlivňovat. Je dána i omezenými možnostmi působení jednotlivých institucí. UVědomme si v této souvislosti i existující široké spektrum procesů voleb, existujících alternativ, které se dnes jedinci objektivně nabízejí, a naproti tomu omezenou informační kapacitu jak jeho samotného, tak i zdrojů, z nichž informace čerpá. Doby, kdy syn rolníka už od dětství věděl, že bude pokračovatelem rodinné tradice, včetně následnictví profese, doby, kdy dítě dělníka se samozřejmě stávalo také dělníkem, pracujícím velmi často v téže odvětví a profesi jako jeho otec, jsou minulostí — i když ne absolutní. Šíře možností daná nejen postupující dělbou práce, ale i otevřením systému vzdělání přinesla mladým lidem výhodu skutečně reálného vstupu do procesu výběru povolání, ale současně i tento proces výběru značně znesnadnila. Uvedené skutečnosti, které rozhodně nejsou vyčerpávající, na jedné straně zdůvodňují příčiny nesouladu zájmů individuálních a celospolečenských a na druhé straně, sociologicky zdůvodňují oprávněnost existence specializovaných institucí, jejichž cílem je pomáhat mladým lidem při volbě povolání.

V druhé polovině šedesátých let dochází u nás k rozvoji školského a profesního poradenství. Vznikají krajské a okresní pedagogicko-psychologické poradny, rozšiřuje a stabilizuje se síť výchovných poradců na základních a středních školách. Školské a profesní poradenství se institucionalizuje a současně se klade důraz jak na jednotu jeho pojetí, tak i na integraci obou jeho složek, tj. složky poradenství školského a profesního. Služby zajišťované těmito institucemi jsou zaměřené především na žáky základních škol: na jedince, kteří se nacházejí ve fázi profesního vývoje, v níž jde spíše jen o volbu základního směru a způsobu přípravy na volbu povolání. Mládež, která již práh této fáze volby překročila, představuje objekt zájmu i působení uvedených institucí mnohem méně, což je způsobeno nejen možnostmi jednotlivých poradců a jejich kapacitou, ale i základní linií stanovenou v roce 1959 a v neposlední řadě i postoji samotných adolescentů k jakémukoli i neinstitutionalizovanému poradenství. Čas však potvrdil, že potřeby mnohých dnešních mladých lidí překračují období první, tzv. směrové volby, období volby základní linie přípravy na povolání. Pro určitou část adolescentní mládeže je poradenství nástrojem korekce první volby, pro další část nástrojem jejího zpřesnění. Uvažujeme dále především o této druhé části, o studentech středních škol, o potencionálních uchazečích o vysokoškolské studium.

Vyjděme ze dvou základních obecně známých skutečností. Za první, že zájem uchazečů o studium na vysokých školách je značně nerovnoměrně rozložen, že, a to již po několik desetiletí, příliš neharmonuje s potřebami celospolečenskými. O vysoké školy určitého zaměření je velký zájem, o jiné vysoké školy je zájem, byť relativně, malý. Ilustraci tohoto stavu a rozboru jeho příčin byly věnovány desítky menších či rozsahem větších odborných prací, (3) jež nalezaly příčiny v prude se zvyšujícím počtu „volných míst“ na vysokých školách určitého typu, především

(2) Odkazují zde na statistické materiály MŠ ČSR a SSR a Federálního statistického úřadu, ilustrující, popřípadě analyzující rozdíly v zájmech o jednotlivé linie vzdělávání, školy, profese. Z knižních publikací odkazují na: *Školské a profesní poradenství v podmínkách rozvíjené socialistické společnosti*. Bratislava, SPN 1976. *Mládež a revolučné premeny triedno-sociálnej štruktúry Slovenska*. Bratislava, Sme-na 1975. *Sociální svět vysokoškolského studenta*. Praha, Mladá fronta 1983.

(3) Viz články uveřejňované především v časopisech Vysoká škola, Výchovný poradce, Sociologie a výzkumné zprávy vypracované Studijně metodickým střediskem ÚML UK v Praze, Výzkumným ústavem inženýrského studia ČVUT v Praze atp.

technického, a této skutečnosti neodpovídající struktura středoškolských studentů: zvláště studentů gymnázií s narůstajícím počtem studentek, jejichž orientace na technické obory (i když je ve srovnání s kapitalistickými státy vysoká, se státy socialistickými slaběji pod průměrem) (4) nebyla adekvátní rostoucím potřebám technických škol. Růst počtu dívek, které dosahovaly úplného středoškolského vzdělání, způsoboval „přetlak“ v zájmu o studium na vysokých školách univerzitního typu a snižoval pravděpodobnost přijetí ke studiu.

Druhou skutečností, z níž chci vyjít (velmi úzce s předcházející související), je skutečnost, o níž vypovídají jak sociologické a psychologické výzkumy orientované na zjišťování „spokojenosti“ mladých lidí s volbou školy, odborného zaměření a budoucí profese, tak i statistiky o počtech studentů, kteří každoročně studia zanechávají. Výzkumy zaměřené na postižení tzv. spokojenosti s oborem ukazují, že nezanedbatelná část vysokoškolských studentů si svoji specializaci ne zvolila příliš šťastně. I když beru v úvahu nepřesnost a mnohoznačnost výrazu „spokojenost“ i metodické odlišnosti jednotlivých výzkumů, jejich výsledky, obecně řečeno, vypovídají o neadekvátnosti představ a zažitě reality, o ne zcela uvědomělé volbě. Tato neadekvátnost představ a reality se promítá do počtů studentů, kteří studia zanechávají (na některých školách dosahují desítek procent výchozího stavu). Není podstatné, zda jednotliví studenti studia zanechávají proto, že špatně odhadli svoje volní vlastnosti, miru vědomostí či zda dodatečně poznali, že škola či studijní obor, který si vybrali — ať již proto, že je zajímavý, nebo proto, že bylo snazší se na ně dostat — stojí mimo sféru jejich zájmů, jejich životních plánů.

Uvedené skutečnosti představovaly jedny z hlavních motivů existence instituce, jež vznikla v roce 1982 na naší nejstarší a největší vysoké škole technické, Českém vysokém učení technickém v Praze. *Centrum informací o ČVUT* není poradenskou institucí v pojetí současných pedagogicko-psychologických poraden a není do této sítě ani organizačně začleněno. Je součástí ČVUT a z této skutečnosti vyplývá i hlavní zaměření jeho činnosti, kterou lze stručně charakterizovat jako přenos informací o studiu na této škole: konkrétně informací o struktuře studijních oborů, o možnostech a podmínkách přijetí, zvláštěnostech studia technických oborů a především o charakteru tohoto studia a o možnostech uplatnění absolventů jednotlivých studijních oborů, více než jednoho sta odborných zaměření. Při koncipování hlavního úkolu centra jsme vycházeli z poznatků psychologů a sociologů, z výsledků jejich výzkumů, z informací, jež nám poskytli naši úspěšní i neúspěšní studenti, učitelé středních škol, pracovníci krajských pedagogicko-psychologických poraden i vysokoškolské učitelé. Vycházeli jsme z faktu, že každoročně na ČVUT, které přijímá do denního studia téměř 4000 nových studentů, vstupuje i dost velký počet mladých lidí, jejichž druhá, tj. zprůšňující volba nebyla příliš uvědomělou, jejichž představy o studiu určitého oboru nebo představy o charakteru studia jakéhokoli technického oboru jsou značně vzdálené skutečnosti. Někteří studenti středních škol, především gymnázií, si pod pojmem studium technického oboru představují především studium matematiky a fyziky. Předmětů, které však představují jen teoretický základ technického studia. Jiní, převážně absolventi středních průmyslových škol, je spojují s pokračováním v užší technické přípravě započaté na střední škole. U některých dochází k rozčarování při konfrontaci představ o dlouhých prázdninách a množství volného času během školního roku s tvrdou realitou náročnosti studia na čas, a to v době, kdy je nutno skládat účty z práce, která už nebyla tak, jako na střední škole průběžně a systematicky kontrolována a hodnocena, v době, kdy si student se zpožděním uvědomí, co to vlastně ten vysokoškolský způsob práce je. K rozčarování dochází i při konfrontaci představ o finančním hodnocení absolventů vysoké školy s uvědomovanou realitou.

Hlavním úkolem *Centra informací o ČVUT* je, jak již vyplývá z jeho názvu, předávat informace o studiu na této škole, zvyšovat informovanost těch, kteří o tyto informace projeví samí zájem, i těch, kteří představují jeden z hlavních zdrojů informování středoškoláků, jejich učitelů. Dominantní formou práce nejsou individuální konzultace, ale spíše práce se skupinami: se skupinami středoškolských studentů nebo jejich rodičů; se středoškolskými učiteli, kteří se pravidelně jednou v roce stávají návštěvníky ČVUT, aby zde získali nové informace nejen o přijímacím řízení, ale především o charakteru technického studia.

Hlavním záměrem práce centra je pomocí mladým lidem ujasnit si možnosti, které před nimi stojí. Předat jim informace, které by jim pomohly vytvořit si určitější představu o realitě jejich plánů. Vybavit je poznatky, jež by jim pomohly vytvořit si obraz sebe sama, lépe posoudit svou životní situaci a realističtěji zvážit své možnosti.

Eliška Freiová